

Raad van de
Europese Unie

Brussel, 14 december 2021
(OR. en)

15033/21

ELARG 97
COWEB 169

RESULTAAT BESPREKINGEN

van:	het secretariaat-generaal van de Raad
aan:	de delegaties
nr. vorig doc.:	14862/21
nr. Comdoc.:	COM(2021) 644 final
Betreft:	UITBREIDING EN HET STABILISATIE- EN ASSOCIATIEPROCES – Conclusies van de Raad

Voor de delegaties gaan hierbij conclusies van de Raad over de uitbreiding en het stabilisatie- en associatieproces, die op 14 december 2021 door de Raad zijn goedgekeurd.

CONCLUSIES VAN DE RAAD OVER DE UITBREIDING EN HET STABILISATIE- EN ASSOCIATIEPROCES

1. De Raad neemt terdege nota van de mededeling van de Commissie van 19 oktober 2021 over het uitbreidingsbeleid van de EU, en van de verslagen over Montenegro, Servië, Turkije, de Republiek Noord-Macedonië, Albanië, Bosnië en Herzegovina, en Kosovo*.
2. De COVID-19-crisis heeft nog steeds ernstige negatieve gevolgen voor onze samenlevingen en economieën. Deze pandemie heeft duidelijk gemaakt dat het noodzakelijk en voordelig is eendrachtig te zijn en gemeenschappelijke uitdagingen samen het hoofd te bieden. De EU herinnert aan de ongekeerde schaal en reikwijdte van de reeds verleende steun, en is vastbesloten deze samenwerking en coördinatie voort te zetten, de toegang tot vaccins, diagnostiek en behandelingen verder te verbeteren en te zorgen voor een betere voorspelbaarheid van en grotere weerbaarheid tegen toekomstige crises. De Raad erkent ook de waardevolle steun die de partners van de Westelijke Balkan hebben verleend, zowel aan elkaar als aan de EU.
3. De Raad bevestigt **zich voor uitbreiding te zullen inzetten**; uitbreiding blijft kernbeleid van de Europese Unie, in overeenstemming met de hernieuwde consensus over uitbreiding, die door de Europese Raad van 14 en 15 december 2006 en in de daaropvolgende Raadsconclusies is bekrachtigd. Uitbreiding is nog altijd een strategische investering in vrede, democratie, welvaart, veiligheid en stabiliteit in Europa. De Raad herhaalt dat het omarmen van en zich committeren aan de kernwaarden van de EU en het Europees perspectief een resolute strategische keuze vormt die essentieel is voor alle partners die tot de EU willen toetreden. In lijn hiermee blijft de Raad van de partners verwachten dat zij hun verantwoordelijkheid nemen en ten volle hechten aan het primaat van de democratie, de fundamentele rechten en waarden en de rechtsstaat, aangezien dat in het belang is van hun bevolking. De geloofwaardigheid van deze toezeggingen hangt af van het zinvol uitvoeren van noodzakelijke hervormingen en het opbouwen van een solide staat van dienst, een en ander geschraagd door duidelijke en consistente communicatie naar het publiek.

* Deze benaming laat de standpunten over de status van Kosovo onverlet, en is in overeenstemming met Resolutie 1244/1999 van de VN-Veiligheidsraad en het advies van het Internationaal Gerechtshof over de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo.

4. Herinnerend aan de agenda van Thessaloniki en de verklaringen van Sofia, Zagreb en Brdo wijst de Raad andermaal op de ondubbelzinnige steun van de EU voor het Europese perspectief van de partners van de Westelijke Balkan. De EU zal haar betrokkenheid op alle niveaus verder vergroten en intensiveren om de politieke, economische en sociale transformatie in de regio te ondersteunen, onder meer door steun te blijven verlenen op basis van de concrete vooruitgang die wordt geboekt op het gebied van de rechtsstaat en sociaal-economische hervormingen, en wat betreft de naleving door de partners uit de Westelijke Balkan van de waarden, regels en normen van de EU. In dit verband ziet de Raad uit naar de uitvoering van het economisch en investeringsplan voor de Westelijke Balkan, en van de groene agenda voor de Westelijke Balkan. Met het oog op een nog intensievere en betere politieke dialoog met de regio, is de Raad ermee ingenomen dat de topontmoetingen tussen de EU en de Westelijke Balkan regelmatig gaan plaatsvinden. De Raad ziet ernaar uit om na goedkeuring van de onderhandelingskaders zo spoedig mogelijk de eerste inter-gouvernementele conferenties met de Republiek Noord-Macedonië en met Albanië te houden. Turkije blijft een kandidaat-lidstaat en een belangrijke partner op vele gebieden van gemeenschappelijk belang.

5. In aansluiting op voorgaande Raadsconclusies en in het kader van de politieke criteria van Kopenhagen en het stabilisatie- en associatieproces, dat het gemeenschappelijk kader blijft voor de betrekkingen met de partners van de Westelijke Balkan, herhaalt de Raad dat er, conform de hernieuwde consensus inzake uitbreiding van 2006, **eerlijke en strikte voorwaarden** moeten worden gehanteerd en dat het **beginsel van de eigen merites** in acht moet worden genomen. De Raad benadrukt in dit verband dat de EU haar eigen ontwikkeling moet kunnen aanhouden en verdiepen, inclusief haar capaciteit om nieuwe leden op te nemen. De herziene uitbreidingsmethode, met nog meer aandacht voor fundamentele hervormingen, heeft tot doel het toetredingsproces nieuw leven in te blazen door het voorspelbaarder, geloofwaardiger en dynamischer te maken, met meer politieke sturing, gebaseerd op objectieve criteria en een strikte positieve en negatieve conditionaliteit, evenals op omkeerbaarheid. Het verheugt de Raad dat deze aanpak wordt geïntegreerd in de nieuwe onderhandelingskaders en is ingepast in de bestaande kaders met Montenegro en Servië. In dit verband herinnert de Raad ook aan de mogelijkheden voor maatregelen die de integratie versnellen, mits de kandidaten voldoende vooruitgang blijven boeken met hun hervormings-prioriteiten.

6. Gelet op het algemene beeld van de huidige hervormingen bij de partners, zoals door de Commissie gerapporteerd, benadrukt de Raad dat hun aandacht dringend moet uitgaan naar **fundamentele hervormingen** om een aantal hardnekkige structurele tekortkomingen op het gebied van de rechtsstaat, de grondrechten, de versterking van de democratische instellingen en de hervorming van het openbaar bestuur te verhelpen, en naar de economische criteria. Een solide en volgehouden staat van dienst wat de uitvoering van hervormingen betreft en **concrete en tastbare resultaten** op deze cruciale terreinen blijven essentieel, met name voor het bepalen van het tempo van de toetredingsonderhandelingen in het algemeen.

7. De Raad memoreert dat de **rechtsstaat** een van de fundamentele waarden is waarop de EU is gegrondvest, een cruciaal onderdeel uitmaakt van democratische transformatie die de kern vormt van zowel het uitbreidings- als het stabilisatie- en associatieproces, en het belangrijkste ijkpunt is waartegen vorderingen in de richting van EU-lidmaatschap worden afgezet. Het is daarom uiterst belangrijk dat de vooruitgang van de partners op dit gebied standvastig, concreet en onomkeerbaar is. De Raad erkent dat sommige partners weliswaar vorderingen hebben gemaakt op dit cruciale gebied, maar wijst er met bezorgdheid op dat de gerapporteerde tekortkomingen bevestigen dat dit een van de belangrijkste uitdagingen is. Het gebrek aan geloofwaardige vooruitgang in veel gevallen, in sommige zelfs achteruitgang, is vaak te wijten aan een gebrek aan politieke wil, tekortkomingen in het gerechtelijk apparaat, institutionele weerstand en wijdverbreide corruptie en georganiseerde misdaad. Al deze belangrijke punten van zorg moeten met hoge prioriteit worden aangepakt.

De Raad wijst erop dat er in de meeste gevallen slechts beperkte of helemaal geen vooruitgang is geboekt wat betreft de bescherming van de **grondrechten**. Geloofwaardige en daadwerkelijke maatregelen om de talrijke gerapporteerde tekortkomingen te verhelpen, blijven noodzakelijk. Bijzonder zorgwekkend zijn de tekortkomingen met betrekking tot de rechten van het kind en de rechten en niet-discriminerende behandeling van leden van minderheden en personen in kwetsbare situaties, zoals de Roma, personen met een handicap, lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en interseksuelen (LGBTI) en nationale minderheden. Wat gendergelijkheid betreft, moeten de empowerment en het volledige genot van de grondrechten van vrouwen en meisjes worden gewaarborgd. Voorts blijft de situatie met betrekking tot de **vrijheid van meningsuiting en de vrijheid en de pluriformiteit van de media** ernstige zorgen baren, aangezien er in de meeste gevallen sprake is van weinig tot geen vooruitgang en in één geval zelfs van voortdurende en ernstige achteruitgang. Dringende maatregelen om deze essentiële pijlers van de democratie te waarborgen, blijven noodzakelijk. Bedreigingen, intimidatie en aanvallen aan het adres van de media, journalisten en andere media-actoren moeten resoluut worden aangepakt. Tevens moeten de **overheidsdiensten verder worden hervormd**, met bijzondere aandacht voor depolitisering en meer verantwoordingsplicht en professionalisme, teneinde het bestuur op alle niveaus te verbeteren.

De goede **werking en de onafhankelijkheid van democratische instellingen** — cruciaal voor goed functionerende democratieën en een noodzakelijke voorwaarde voor toetreding tot de EU — blijven een urgente uitdaging. De Raad wijst erop dat het ontbreken van oprechte politieke wil nog steeds de belangrijkste reden is waarom substantiële vooruitgang uitblijft, of er zelfs achteruitgang optreedt, wat betreft geloofwaardige en duurzame hervormingen op dit gebied. De vele gevallen waarin de goede werking van democratische systemen en instellingen wordt belemmerd of ondermijnd, baren de Raad zorgen. Het blijft van het grootste belang dat de gerapporteerde tekortkomingen worden aangepakt. Dit vereist ook hervormingen op belangrijke gerelateerde gebieden, een inclusieve politieke dialoog, en een grotere rol en handelingsvrijheid voor maatschappelijke organisaties.

8. Wat de **economische criteria** betreft, verwelkomt de Raad de analyse van de Commissie, die zij deelt. De Raad benadrukt dat de doorvoering van fundamentele en structurele hervormingen van essentieel belang blijft voor economisch herstel en ontwikkeling, aangezien inspanningen om corruptie te bestrijden, de rechtsstaat te verbeteren en voor meer transparantie, sterkere instellingen en een robuustere sociale dialoog te zorgen, ook baten opleveren voor de economieën. In dit verband onderstreept de Raad het belang van volledige transparantie bij alle investeringen, met name als er aanbestedingsprocedures mee gemoeid zijn. Om het economisch potentieel van de partners te ontsluiten, moet ook werk worden gemaakt van de verdere hervorming van de in de economische hervormingsprogramma's vermelde economische structuren. Het is daarom van cruciaal belang dat de hervormingen die zijn vastgelegd in de economische hervormingsprogramma's en in de beleidsrichtsnoeren die samen met de EU-lidstaten zijn vastgesteld, worden uitgevoerd, niet alleen om het concurrentievermogen te verbeteren, meer banen te scheppen en de sociale inclusie te bevorderen, maar ook om de budgettaire houdbaarheid te verzekeren, te voldoen aan de economische criteria in het kader van het toetredingsproces en de mogelijke voordelen die het aanzienlijke investeringspakket van de EU kan bieden, optimaal te benutten. De **groene agenda en duurzame connectiviteit** zijn essentieel voor een duurzaam herstel, alsook voor economische integratie binnen de regio en met de EU, die zowel het bedrijfsleven als het bredere publiek ten goede zal komen. De Raad moedigt alle partners aan om op basis van hun respectieve economische hervormingsprogramma's uitvoering te geven aan de maatregelen die zijn opgenomen in de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog tussen de EU en de Westelijke Balkan en Turkije van 12 juli 2021. De Raad wijst er nogmaals op dat de EU veruit de grootste handelspartner van de Westelijke Balkan en Turkije blijft voor zowel invoer als uitvoer.
9. De Raad onderstreept dat dringend iets moet worden gedaan aan de **klimaatverandering**, overeenkomstig de klimaatambities van de EU, voor een snellere aanpassing aan het EU-*acquis* en een betere uitvoering ervan in de transitie naar klimaatneutrale, veerkrachtige, duurzame, circulaire en hulpbronnenefficiënte economieën.

10. **Goede nabuurschapsbetrekkingen en regionale samenwerking** blijven essentiële elementen van zowel het uitbreidingsproces als het stabilisatie- en associatieproces. De Raad spreekt zijn tevredenheid uit over de geboekte vooruitgang en wijst nogmaals op het belang van inclusieve regionale samenwerking, met name de totstandbrenging van de **gemeenschappelijke regionale markt van de Westelijke Balkan** op basis van EU-regels en -normen, die cruciaal zal zijn om het potentieel van de regio en van het economisch en investeringsplan ten volle te benutten. Doortastendheid is nodig om **verzoening en regionale stabiliteit** te bevorderen, en om welomlijnde, inclusieve en bindende oplossingen te vinden en toe te passen voor de bilaterale geschillen en problemen uit het verleden tussen de partners, in overeenstemming met het internationaal recht en gevestigde beginselen, zoals het akkoord inzake statenopvolging, en voor de resterende gevallen van vermiste personen en oorlogsmisdaden. Binnenlandse oorlogsmisdrijven moeten effectief worden behandeld zonder discriminatie; daartoe moet op zinvolle wijze regionaal worden samengewerkt en moet volledig worden samengewerkt met, en steun worden verleend aan de werkzaamheden van, het mechanisme voor de uitoefening van de residuele functies van de internationale straftribunalen en de Speciale Kamers. De Raad onderstreept dat er geen plaats is voor ontkenning van genocide, opruiende retoriek of verheerlijking van oorlogsmisdadigers, van welke zijde ook. Verklaringen en acties die betrekkingen van goed nabuurschap en vreedzame geschillenregeling schaden, moeten worden vermeden. De bestaande bilaterale overeenkomsten, waaronder de Overeenkomst van Prespa tussen de Republiek Noord-Macedonië en Griekenland en het Verdrag inzake vriendschap, goed nabuurschap en samenwerking tussen de Republiek Noord-Macedonië en Bulgarije, moeten te goeder trouw worden uitgevoerd.
11. De Raad blijft benadrukken hoe belangrijk het is dat de samenwerking rond kwesties van buitenlands beleid verder wordt verdiept, en dat de Unie verwacht dat de standpunten beter worden afgestemd op het **gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU**, in het bijzonder wat betreft kwesties waarbij grote gemeenschappelijke belangen op het spel staan, zoals beperkende maatregelen en het aanpakken van hybride dreigingen. De keuze voor toetreding tot de EU betekent het delen van de beginselen, waarden en doelstellingen die de Unie in haar nabuurschap en daarbuiten wil bevorderen, inclusief volledige aanpassing aan het buitenlands en veiligheidsbeleid en het zich onthouden van maatregelen die daar afbreuk aan doen.

12. De Raad blijft wijzen op het belang van **strategische communicatie** en van de noodzaak voor de partners om hun weerbaarheid tegen kwaadwillige hybride activiteiten groter te maken. De hybride dreigingen nopen tot intensievere en nauwere samenwerking, onder meer op het gebied van cyberveerkracht, de bescherming van kritieke infrastructuur en de aanpak van desinformatie. De Raad roept alle partners op duidelijk te communiceren over de voordelen en verplichtingen van hun traject naar de EU, evenals over hun eigen toewijding aan de EU-waarden en de daarvoor noodzakelijke hervormingen. Het blijft tevens van cruciaal belang dat de EU en de lidstaten blijven streven naar een meer doeltreffend beleid inzake strategische communicatie, zowel met de partners als met EU-burgers.
13. Terrorisme, radicalisering en georganiseerde misdaad blijven nog altijd ernstige veiligheidsdreigingen voor de EU en de hele regio. In overeenstemming met eerdere conclusies van de Raad en de Europese Raad herinnert de Raad aan het belang van de voortzetting en verdere intensivering van de samenwerking op het gebied van **terrorismebestrijding**, met name wat betreft buitenlandse terroristische strijders en de voorkoming en bestrijding van radicalisering. Voorts moet nog altijd meer werk worden gemaakt van de **bestrijding van georganiseerde criminaliteit** en moet op dit gebied een solide staat van dienst worden opgebouwd. De Raad is ingenomen met de gerapporteerde positieve voorbeelden, en benadrukt dat alle partners een effectieve respons moeten vinden om te voorkomen dat georganiseerde misdaad zijn weg vindt naar hun economieën. Er zijn meer inspanningen nodig om alle vormen van radicalisering, ook van religieuze, etnisch-nationalistische of politieke aard, te voorkomen.
14. Op het gebied van **migratie** prijst de Raad de partners van de Westelijke Balkan voor hun niet-aflatende inspanningen en over het algemeen constructieve medewerking, die duidelijke resultaten hebben opgeleverd, en Turkije voor zijn voortdurende en aanzienlijke inspanningen om nagenoeg vier miljoen vluchtelingen op te vangen en in hun behoeften te voorzien. De Raad memoreert dat de verklaring EU-Turkije op integrale en niet-discriminerende wijze moet worden uitgevoerd en de steun voor de partners langs de Westelijke Balkanroute moet worden voortgezet. Om de migratieproblemen aan te pakken, moeten de partners conform het EU-recht en internationale verplichtingen verdere acties ondernemen.

15. De Raad herinnert aan de doorlopende aanzienlijke **financiële en technische steun van de EU** voor het uitbreidingsproces en het stabilisatie- en associatieproces, met name in de vorm van het instrument voor pretoetredingssteun (IPA), na de vaststelling van de IPA III-verordening in september 2021 met een budget van 14,162 miljard EUR.

UITBREIDING

MONTENEGRO

16. De Raad is verheugd met de tot dusver gemaakte algemene vorderingen in de toetredingsonderhandelingen, waarbij alle 33 gescreende hoofdstukken zijn geopend en 3 voorlopig zijn afgesloten, en is ingenomen met het akkoord dat in juni 2021 tijdens de 13e intergouvernementele conferentie is bereikt over de elementen van de herziene uitbreidingsmethode die moeten worden ingepast in het bestaande onderhandelingskader en toegepast op de toetredingsonderhandelingen met Montenegro. De verwezenlijking van tussentijdse ijkpunten in verband met de rechtsstaat, vastgelegd in de hoofdstukken 23 en 24, blijft de prioriteit voor verdere vooruitgang in de toetredingsonderhandelingen. Zolang niet aan deze ijkpunten is voldaan, kan niet worden overgegaan tot de voorlopige afsluiting van andere hoofdstukken. Pas wanneer Montenegro aan de genoemde criteria voldoet, zal de EU — ter afsluiting van de ijkpunten — de voorwaarden inzake rechtsstatelijkheid kunnen vaststellen waaraan Montenegro zal moeten voldoen om deze hoofdstukken te kunnen afsluiten. De Raad herhaalt dat het hele rechtsstatelijke systeem concrete resultaten en een solide en duurzame staat van dienst moet opleveren. Vooruitgang met deze hoofdstukken is essentieel, zoals ook in het onderhandelingskader is aangegeven, en zal het tempo van de toetredingsonderhandelingen in het algemeen blijven bepalen. De Raad verwacht dat Montenegro zijn toetredingstraject met meer vastberadenheid zal voortzetten. De Raad beschouwt de onderstaande hervormingen als de belangrijkste en dringendste die Montenegro moet doorvoeren.

17. De Raad moedigt Montenegro ten zeerste aan om een duidelijk uitgesproken politieke wil te tonen, de polarisatie te boven te komen, met tastbare resultaten te komen, met name op de kritieke gebieden van **vrijheid van meningsuiting en van de media en corruptiebestrijding**, de bestaande tekortkomingen bij het bestrijden van georganiseerde misdaad te blijven aanpakken, en de inbeslagneming en confiscatie van crimineel vermogen te blijven opvoeren. De Raad herinnert eraan dat werk moet worden gemaakt van de stagnerende doorvoering van cruciale justitiële hervormingen, waaronder de belangrijke en nog lopende benoemingen in onafhankelijke sleutelinstellingen en het gerechtelijk apparaat. Ook roept de Raad Montenegro andermaal op een veilig klimaat te garanderen dat bevorderlijk is voor de vrijheid van meningsuiting en de onafhankelijkheid van de media, onder meer door bij hoge voorrang meer in te zetten op het onderzoeken en oplossen van zaken van geweld tegen journalisten, en door desinformatie, online-intimidatie en haatzaaiende uitlatingen online effectief aan te pakken. Het is van cruciaal belang dat de onafhankelijkheid van publieke omroepen wordt gewaarborgd en dat een doeltreffend zelfregulerend mechanisme voor alle media-instanties in het leven wordt geroepen. De Raad onderstreept dat hij op dit punt van alle betrokken instellingen en actoren een sterke politieke inzet en een oprechte betrokkenheid verwacht.

Voorts spoort de Raad Montenegro aan de **onafhankelijkheid van de instellingen, en met name van het gerechtelijk apparaat, te versterken**, en een duidelijke politieke wil te tonen om verder werk te maken van de **hervorming van de overheidsdiensten** en de bestuurlijke capaciteit op te voeren. De Raad wijst er in dit verband op dat Montenegro op verdiensten gebaseerde aanwervingen moet waarborgen en EU-expertise in zijn overheid moet houden om het toetredingsproces en de onderhandelingen te ondersteunen en het EU-acquis toe te passen.

18. De Raad onderstreept dat **verkiezingshervormingen** van levensbelang zijn om het vertrouwen van de kiezer te versterken, en dringt er bij alle partijen op aan hun verantwoordelijkheid te nemen en een betekenisvolle en inclusieve **politieke dialoog in het parlement** aan te gaan om verdere polarisatie van het politieke landschap te voorkomen.

19. Wat **economische hervormingen** betreft, wijst de Raad erop dat de COVID-19-pandemie de economie zwaar heeft getroffen. Toch is de regering erin geslaagd een aantal van de beoogde hervormingen door te voeren en de financiële risico's te beperken, terwijl de financiële sector stabiel is gebleven. De Raad moedigt Montenegro aan volledige uitvoering te geven aan de beleidsrichtsnoeren in de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog, onder meer door het begrotingstekort en de schuldquote te verminderen zodra het herstel is geconsolideerd, de budgettaire governance en transparantie te bevorderen, en structurele hervormingen door te voeren.
20. De Raad is verheugd over de constructieve inzet die Montenegro aan de dag blijft leggen bij de verdere uitbouw van **regionale samenwerking** en het bevorderen van **goede nabuurschapsbetrekkingen**.
21. De Raad blijft Montenegro nadrukkelijk prijzen voor zijn consequente medewerking rond kwesties van buitenlands beleid, en met name voor het feit dat Montenegro zich volledig blijft afstemmen op het **gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU**. Ook is hij verheugd dat Montenegro actief blijft deelnemen aan missies en operaties van de EU in het kader van het **gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid**.

SERVIË

22. De Raad is verheugd met de tot dusver gemaakte **algemene vorderingen** in de toetredingsonderhandelingen, waarbij 22 van 35 onderhandelingshoofdstukken zijn geopend en 2 voorlopig zijn afgesloten, en is ingenomen met het akkoord dat in juni 2021 tijdens de 12e intergouvernementele conferentie is bereikt over de elementen van de herziene uitbreidingsmethode die moeten worden ingepast in het bestaande onderhandelingskader en toegepast op de toetredingsonderhandelingen met Servië. De Raad blijft erop wijzen dat vooruitgang in de hoofdstukken betreffende de rechtsstaat en de grondrechten, en in de normalisering van de betrekkingen van Servië met Kosovo, zoals aangegeven in het onderhandelingskader, essentieel en bepalend zal blijven voor het tempo van de toetredingsonderhandelingen in het algemeen.
23. De Raad neemt er nota van dat de Servische regering de integratie in de EU als haar strategische doel blijft beschouwen, en roept de Servische autoriteiten op zich resoluut te committeren aan de **EU-waarden** en die te bevorderen, almede om deze doelstelling meer voor het voetlicht te brengen en proactief op een positieve en ondubbelzinnige wijze te communiceren over de EU, die de belangrijkste politieke en economische partner van Servië is.

24. De Raad neemt nota van de vooruitgang die Servië op sommige gebieden wat de rechtsstaat betreft heeft geboekt, maar ook van de over het algemeen beperkte vooruitgang en de aanhoudende vertragingen op een aantal andere gebieden. De Raad moedigt Servië aan blijf te blijven geven van de politieke wil om meer vaart te zetten achter de hervormingen en op de **belangrijkste gebieden** met concrete en tastbare resultaten te komen. De Raad beschouwt de onderstaande hervormingen als de belangrijkste en dringendste die Servië moet doorvoeren.

Servië moet er vooral op toezien dat de tussentijdse ijkpunten voor de hoofdstukken 23 en 24 worden gehaald, onder meer door de herziene actieplannen voor deze hoofdstukken uit te voeren. Bijzondere aandacht moet blijven uitgaan naar de onafhankelijkheid en algehele efficiëntie van het **gerechtelijk apparaat** en naar een doeltreffende doorvoering van hervormingen. De Raad is ingenomen met de tot dusver gemaakte vorderingen met de grondwets hervorming en roept Servië op deze tijdens de huidige zittingsperiode en in overeenstemming met de Europese normen en de aanbevelingen van de Commissie van Venetië af te ronden. Servië moet tot tastbare resultaten en een overtuigende staat van dienst komen, met effectieve opsporing, vervolgingen en definitieve veroordelingen waarbij criminele vermogensbestanddelen worden bevroren en geconfisqueerd, met name voor **zware en georganiseerde misdaad en het witwassen van geld**. Het land moet de strijd tegen **corruptie**, ook op hoog niveau, opvoeren.

De Raad erkent dat de mediastrategie en het bijbehorende actieplan zijn aangenomen, en roept Servië op deze prioritair effectief uit te voeren, naar de letter en geest van de doelstellingen van de mediastrategie. Tegelijkertijd toont de Raad zich zeer bezorgd over de beperkte vooruitgang wat betreft het verbeteren van het algemene klimaat voor de **vrijheid van meningsuiting**. De Raad roept Servië andermaal op om dringend een veilig en gunstig klimaat te garanderen voor de ongehinderde uitoefening van het recht op vrije meningsuiting en voor de onafhankelijkheid van de media, onder meer door gevallen van bedreiging, intimidatie en geweld tegen journalisten met nog meer inzet te onderzoeken.

Servië moet bijzondere aandacht blijven besteden aan de volledige eerbiediging van de **grondrechten**, inclusief de bescherming van de meest kwetsbare groepen, alsook aan de niet-discriminerende behandeling van nationale minderheden in heel Servië, vooral op gebieden als onderwijs, het gebruik van minderheidstalen, toegang tot media en erediensten in minderheidstalen, en het moet actief werk maken van het onderzoek naar en de veroordeling van door haat ingegeven misdrijven.

De Raad benadrukt dat de goede **werking van de democratische instellingen** moet worden gewaarborgd, en onderstreept dat verkiezingshervormingen van levensbelang blijven om het vertrouwen van de kiezer te versterken. Hij erkent dat Servië begonnen is met de uitvoering van reeds lang bestaande aanbevelingen van het OVSE/ODIHR. In de aanloop naar de aangekondigde verkiezingen in 2022 is het van cruciaal belang dat al deze belangrijke aanbevelingen op inclusieve en transparante wijze worden uitgevoerd, op basis van een bredere politieke consensus. Het is belangrijk dat de maatregelen die in de door het Europees Parlement geleide dialoog tussen de partijen naar voren zijn geschoven, ook worden uitgevoerd. Het is nog steeds wachten op de daadwerkelijke totstandbrenging van een gunstig klimaat voor de ontwikkeling en financiering van het **maatschappelijk middenveld**.

De Raad blijft benadrukken hoe belangrijk het is dat **oorlogsmisdaden** intern worden afgehandeld, dat de resterende gevallen van vermiste personen worden opgelost en dat er dringend volop wordt samengewerkt met het mechanisme voor de uitoefening van de residuele functies van de internationale straftribunalen, onder meer door hun uitspraken en besluiten volledig te aanvaarden en ten uitvoer te leggen. Steun en openbare ruimte voor veroordeelde oorlogsmisdadigers, of voor de verheerlijking of ontkenning van hun misdaden, zijn uit den boze.

25. Wat **economische hervormingen** betreft, neemt de Raad met voldoening nota van de aanhoudende vorderingen met de ontwikkeling van een functionerende markteconomie, en van het feit dat de gevolgen van de COVID-19-crisis doeltreffend zijn beperkt, onder meer dankzij de gunstige situatie vóór de crisis en ingrijpende en snelle fiscale en monetaire steunmaatregelen. De Raad moedigt Servië aan volledige uitvoering te geven aan de beleidsrichtsnoeren in de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog, en het openbaar bestuur en de staatsbedrijven structureel te blijven hervormen. Het is belangrijk dat de volledige naleving van het EU-*acquis* inzake overheidsopdrachten wordt gewaarborgd. De Raad is ingenomen met de inspanningen van Servië om te voldoen aan de ijkpunten voor de opening van cluster 3 (Concurrentievermogen en inclusieve groei) en zal dit blijven beoordelen.
26. De Raad wijst er andermaal op dat Servië woord moet houden en meer moet inzetten op de geleidelijke aansluiting bij het **gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU**, conform het onderhandelingskader, en in dit verband prioritair betere resultaten moet blijven neerzetten, een en ander op duurzame en tastbare wijze.

27. De Raad is verheugd dat Servië actief blijft deelnemen en aanzienlijk blijft bijdragen aan missies en operaties van de EU in het kader van het **gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid**.
28. De Raad wijst er andermaal op dat Servië zijn toezegging dat het zich zal aansluiten bij het **gemeenschappelijk visumbeleid van de EU**, moet nakomen.
29. Wat de door de EU gefaciliteerde **dialog** betreft, verheugt het de Raad dat de dialoog in juni 2021 is voortgezet, en prijst hij de hoge vertegenwoordiger en de SVEU voor de dialoog tussen Belgrado en Pristina en andere regionale kwesties in verband met de Westelijke Balkan, voor hun inzet voor de door de EU gefaciliteerde dialoog. De Raad verwacht van Servië dat het zich te goeder trouw en in een geest van compromisbereidheid inzet om in het kader van de door de EU gefaciliteerde dialoog tot een alomvattende, juridisch bindende overeenkomst met Kosovo te komen die strookt met het internationaal recht en het EU-acquis. Deze overeenkomst zou een oplossing moeten bieden voor alle onopgeloste vraagstukken en moeten bijdragen aan de regionale stabiliteit. Dit is van cruciaal belang, want dan kunnen Servië en Kosovo vorderingen maken op hun respectieve Europese trajecten. De Raad spreekt nogmaals zijn hoge verwachting uit dat alle in het verleden gesloten overeenkomsten worden nageleefd en onverwijld uitgevoerd. Beide partijen moeten ook afzien van acties die de stabiliteit ondermijnen en retoriek die niet bevorderlijk is voor de dialoog.
30. De Raad is ermee ingenomen dat Servië zich beijvert om de **regionale samenwerking** actief te bevorderen en spoort Servië ertoe aan zich te blijven inspannen voor **betere nabuurschapsbetrekkingen** en bij te dragen tot stabiliteit en verzoening.

TURKIJE

31. De Raad brengt in herinnering dat de Europese Raad op 24-25 juni 2021 heeft gewezen op het strategisch belang van de Europese Unie bij een stabiele en veilige omgeving in het oostelijke Middellandse Zeegebied en bij de ontwikkeling van coöperatieve en wederzijds voordelige betrekkingen met Turkije. De Europese Raad was ingenomen met de de-escalatie in het oostelijke Middellandse Zeegebied, en benadrukte dat deze moet worden voortgezet. Ook benadrukte de Europese Raad andermaal dat de EU bereid is om met Turkije op een aantal gebieden van gemeenschappelijk belang op een gefaseerde, proportionele en omkeerbare wijze samen te werken, onder voorbehoud van de voorwaarden die de leden van de Europese Raad in de conclusies van 25 maart 2021 en in eerdere conclusies hebben gesteld.
32. Deze en eerdere conclusies van de Europese Raad indachtig, blijft de Raad hechten aan een open en openhartige dialoog, het aanpakken van gemeenschappelijke problemen en samenwerking op essentiële gebieden van gemeenschappelijk belang, zoals migratie, volksgezondheid, klimaat, terrorismebestrijding, en regionale kwesties. De Raad neemt nota van de recente hervatting van de dialogen op hoog niveau tussen de EU en Turkije over een aantal van deze kwesties, evenals van de ratificatie door Turkije van de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering.
33. De Raad prijst Turkije voor de voortdurende grote inspanningen die het levert bij de opvang en het lenigen van de noden van bijna vier miljoen vluchtelingen. De voortgezette EU-bijstand aan vluchtelingen en gastgemeenschappen zal tijdig worden gewaarborgd. De **verklaring EU-Turkije** blijft resultaten opleveren. De Raad herinnert eraan dat de Europese Raad op 21-22 oktober Turkije heeft opgeroepen de Verklaring EU-Turkije van 2016 op integrale en niet-discriminerende wijze uit te voeren, ook ten aanzien van de Republiek Cyprus. Doeltreffend grensbeheer en de hervatting van de terugkeer blijven prioriteiten. De integrale en daadwerkelijke uitvoering van de overnameovereenkomst tussen de EU en Turkije en samenwerking met alle EU-lidstaten op het gebied van justitie en binnenlandse zaken blijven van essentieel belang.

34. De Raad spreekt nogmaals zijn ernstige bezorgdheid uit over de verdere en uiterst zorgwekkende achteruitgang op het gebied van de democratie, de rechtsstaat en de grondrechten, met inbegrip van de vrijheid van meningsuiting, evenals over het systematische gebrek aan onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Een aantal beperkende maatregelen die tijdens de noodtoestand zijn getroffen, zijn opgenomen in het recht en hebben een zeer nadelig effect op de Turkse bevolking. Het maatschappelijk middenveld en zijn organisaties werken onder voortdurende druk in een steeds lastigere omgeving. Het systematische gebrek aan onafhankelijkheid van en de ongepaste druk op de rechterlijke macht kan niet worden getolereerd, evenmin als de huidige beperkingen, detenties, inhechtenisnemingen en andere maatregelen tegen journalisten, wetenschappers, leden van politieke partijen, onder wie parlementsleden, alsook tegen advocaten, mensenrechtenverdedigers, gebruikers van sociale media en anderen die hun grondrechten en fundamentele vrijheden uitoefenen. De Raad benadrukt hoe belangrijk het is dat de wettigheid en de integriteit van het verkiezingsproces in acht worden genomen, met name tegen de achtergrond van de talrijke arrestaties, ontslagen en vervangingen van democratisch verkozen burgemeesters en het aanpakken van oppositiepartijen en hun leden. De Raad spreekt andermaal zijn diepe bezorgdheid uit over de gemelde aanhoudende negatieve ontwikkelingen op dit gebied, herinnert aan de internationale normen en de verplichtingen die Turkije heeft aanvaard en waartoe het zich heeft verbonden, en roept het land op dringend de negatieve tendensen om te buigen en de vele ernstige tekortkomingen waarvan sprake is in het verslag van de Commissie, op geloofwaardige wijze aan te pakken. Turkije moet ook intensiever samenwerken met de Raad van Europa en diens bevoegde organen en instellingen, hun belangrijke aanbevelingen opvolgen, onverkort uitvoering geven aan het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en andere internationale mensenrechteninstrumenten waarbij Turkije partij is, en alle arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ten uitvoer leggen overeenkomstig artikel 46 van het EVRM.
35. Wat **economische hervormingen** betreft, neemt de Raad nota van de ernstige bezorgdheid die blijft bestaan over de werking van de markteconomie van het land. Tekortkomingen op het gebied van de institutionele en beleidscoördinatie hebben de geloofwaardigheid en doeltreffendheid van het optreden van de autoriteiten ondermijnd en de onevenwichtigheden zijn aanzienlijk toegenomen, met als gevolg instabiliteit van de financiële markten, een zeer negatief effect op de arbeidsmarkt en meer armoede. De Raad moedigt Turkije aan de beleidsrichtsnoeren die zijn opgenomen in de **gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog**, volledig uit te voeren. De onafhankelijkheid van regulerende instanties, zoals de Centrale Bank, is van bijzonder belang.

Voorts wijst de Raad erop dat Turkije zijn verplichtingen met betrekking tot de uitvoering van de **douane-unie EU-Turkije** moet nakomen en ervoor moet zorgen dat deze op alle lidstaten doeltreffend wordt toegepast. De Raad betreurt het dat Turkije voortdurend afwijkt van zijn verplichtingen in het kader van de douane-unie EU-Turkije, en herinnert eraan dat handels- of soortgelijke belemmeringen die hiermee in strijd zijn, onverwijld moeten worden weggewerkt.

36. De Raad herhaalt zijn oproep aan Turkije zich geleidelijk bij het **gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU** aan te sluiten en de steeds negatievere trend bij voorrang om te buigen, en herinnert aan zijn standpunt over de toetreding van lidstaten tot internationale organisaties. De Raad neemt er met bezorgdheid nota van dat het buitenlands beleid van Turkije steeds meer botst met de EU-prioriteiten in het kader van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, onder meer wat betreft Libië en operatie IRINI. In overeenstemming met het gedeelde belang van de EU en Turkije bij vrede en stabiliteit in de regio, verwacht de Raad dat Turkije en alle actoren een positieve bijdrage leveren aan de oplossing van regionale crises.
37. De Raad blijft van Turkije verwachten dat het zich ondubbelzinnig inzet voor **goede nabuurschapsbetrekkingen**, de eerbiediging van internationale overeenkomsten en de vreedzame regeling van geschillen, waarbij het zich indien nodig kan wenden tot het Internationaal Gerechtshof.

Zoals gesteld in zijn conclusies van 11 december 2006, 26 juni 2018 en 18 juni 2019, die vervolgens door de Europese Raad zijn bekrachtigd, evenals in de verklaring van 21 september 2005, roept de Raad Turkije op zijn verplichtingen uit hoofde van het onderhandelingskader na te komen, met inbegrip van de integrale en niet-discriminerende uitvoering ten aanzien van alle lidstaten van het aanvullend protocol bij de associatieovereenkomst. De Raad herhaalt dat erkenning van alle lidstaten essentieel is. Turkije moet alle dreigingen en acties stopzetten die de goede nabuurschapsbetrekkingen schaden, zijn betrekkingen met de Republiek Cyprus normaliseren en de soevereiniteit van alle EU-lidstaten over hun territoriale zee en luchtruim evenals al hun soevereine rechten, waaronder het recht op de exploratie en exploitatie van natuurlijke hulpbronnen, eerbiedigen overeenkomstig het EU-recht en het internationaal recht, met inbegrip van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee (Unclos).

38. De EU blijft zich ten volle inzetten voor een integrale regeling van de **kwestie-Cyprus**. Zij herinnert eraan dat het van cruciaal belang blijft dat Turkije zich in dit verband inzet voor en bijdraagt tot een vreedzame oplossing, inclusief de externe aspecten ervan, binnen het VN-kader, die berust op een federatie van twee gemeenschappen en twee zones met politieke gelijkwaardigheid, overeenkomstig alle desbetreffende resoluties van de VN-Veiligheidsraad en conform de beginselen waarop de EU is gegrondvest en het acquis van de EU. De Raad betreurt dat de informele bijeenkomst in april 2021 in Genève onder auspiciën van de VN de weg niet heeft vrijgemaakt voor het hervatten van formele onderhandelingen. De EU zal een actieve rol blijven spelen bij de ondersteuning van het proces.

De Raad veroordeelt de unilaterale acties van Turkije met betrekking tot Varosha, die haaks staan op de resoluties van de VN-Veiligheidsraad, en herinnert aan het belang van de status van Varosha en aan de noodzaak van de volledige naleving van de resoluties van de VN-Veiligheidsraad, met name de Resoluties 550, 789 en 1251, zoals onderstreept door de Europese Raad van 24 juni 2021. De Raad roept op tot onmiddellijke stopzetting van die acties en tot het terugdraaien van alle stappen die sinds oktober 2020 zijn ondernomen met betrekking tot Varosha.

39. De Raad stelt tot zijn spijt vast dat Turkije zich verder van de Europese Unie verwijdt, en herinnert aan zijn eerdere conclusie, waarin wordt opgemerkt dat de toetredingsonderhandelingen met Turkije daarom feitelijk tot stilstand zijn gekomen en dat geen verdere hoofdstukken in aanmerking komen om te worden geopend of gesloten.

STABILISATIE- EN ASSOCIATIEPROCES

REPUBLIEK NOORD-MACEDONIË

40. De Raad is ingenomen met de aanhoudende vastberadenheid van de Republiek Noord-Macedonië om voortgang te maken met de hervormingsagenda van de EU, die het pad heeft geëffend voor het besluit om in maart 2020 toetredingsonderhandelingen te openen. De Raad ziet ernaar uit om na goedkeuring van het onderhandelingskader zo spoedig mogelijk de eerste intergouvernementele conferentie met de Republiek Noord-Macedonië te houden.

41. De Raad neemt er nota van dat volgens het ODIHR van de OVSE de lokale **verkiezingen** van 17 en 31 oktober 2021 open waren en dat de fundamentele vrijheden werden geëerbiedigd. Talrijke tekortkomingen in het rechtskader onderstrepen echter de noodzaak van een grondige herziening van de kieswetgeving. De Raad onderstreept dat het belangrijk is dat de autoriteiten tijdig en op inclusieve wijze gevolg blijven geven aan de resterende aanbevelingen van het ODIHR van de OVSE en van de Commissie van Venetië.
42. De Raad is ingenomen met de vooruitgang op het gebied van de **rechtsstaat**, onder meer in de strijd tegen corruptie en georganiseerde criminaliteit, en met de toezegging van de regering om de uitvoering van de EU-gerelateerde hervormingen voort te zetten en te versnellen. De duurzaamheid van deze structurele hervormingen is een proces op lange termijn, waarvoor voortdurende betrokkenheid van zowel de regering als de oppositie vereist is. De Raad moedigt alle partijen aan de huidige hervormingsdynamiek te blijven verdiepen en de constructieve dialoog te blijven verbeteren.
43. Op het gebied van de **rechterlijke macht** is de Raad ingenomen met het feit dat er enige vooruitgang is geboekt bij de uitvoering van de strategie voor justitiële hervorming, waarbij de aanbevelingen van de Commissie van Venetië en de deskundigengroep op hoog niveau inzake structurele rechtsstatelijke problemen verder werden opgevolgd. De Raad onderstreept dat de nadruk moet liggen op de verdere uitvoering van bestaande strategieën en wetten en op het gebruik van de reeds bestaande instrumenten, in overeenstemming met de EU-normen. De onafhankelijkheid, het professionalisme en de onpartijdigheid van het gerechtelijk apparaat moeten worden gewaarborgd, op basis van de reeds geboekte vooruitgang. De Raad neemt nota van de inspanningen om corruptie en georganiseerde criminaliteit te blijven bestrijden, ook in zaken op hoog niveau. De Raad benadrukt de noodzaak om ervoor te zorgen dat het geactualiseerde actieplan inzake de strategie voor justitiële hervorming en de personeelsstrategieën voor de rechterlijke macht en het openbaar ministerie systematisch worden uitgevoerd. De Raad benadrukt hoe belangrijk voor de betrokken instellingen de follow-up is van de aanbevelingen van de Staatscommissie voor de preventie van corruptie, die bijzonder proactief is geweest bij het voorkomen van corruptie. De Raad roept de Republiek Noord-Macedonië op inspanningen te blijven leveren om de vrijheid van meningsuiting en de veiligheid van journalisten te versterken.

44. De Raad neemt er nota van dat er op het gebied van het **openbaar bestuur** enige vooruitgang is geboekt. Het blijft van essentieel belang dat de beginselen transparantie, verdienste en evenredige vertegenwoordiging worden gewaarborgd, onder meer door de verbetering en uitvoering van het regelgevingskader.
45. Het land heeft, in samenwerking met de NAVO en strategische partners, zijn inlichtingen- en veiligheidsdiensten uitgebreid hervormd. De Raad benadrukt dat de capaciteit voor parlementair toezicht op de inlichtingendiensten moet worden versterkt.
46. Het verheugt de Raad dat de Republiek Noord-Macedonië een actieve en constructieve rol blijft spelen bij het beheer van gemengde **migratiestromen** door doeltreffend samen te werken met buurlanden en EU-lidstaten.
47. Wat **economische hervormingen** betreft, moedigt de Raad de Republiek Noord-Macedonië aan zich te blijven inspannen om aan de eisen van de interne markt van de EU te voldoen en het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie. De Raad moedigt de Republiek Noord-Macedonië aan de beleidsrichtsnoeren in de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog volledig uit te voeren door middel van effectieve en goed gecoördineerde structurele hervormingen.
48. De Raad verheugt zich erover dat de volkstelling op 30 september 2021 is afgerond en neemt er nota van dat de resultaten naar verwachting in de komende maanden zullen worden gepubliceerd.
49. **Goede nabuurschapsbetrekkingen** en **regionale samenwerking** blijven essentiële elementen van zowel het uitbreidingsproces als het stabilisatie- en associatieproces. Punt 2 van de Raadsconclusies van maart 2020 indachtig, herinnert de Raad eraan hoe belangrijk het is tastbare resultaten te bereiken en te goeder trouw bilaterale overeenkomsten uit te voeren, waaronder de Overeenkomst van Prespa met Griekenland en het Verdrag inzake goed nabuurschap met Bulgarije.

50. De Raad is ook ingenomen met de aanzienlijke vorderingen betreffende de aanpassing aan het **gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU**, wat een positieve trend is en een weerspiegeling vormt van de strategische oriëntatie waarvoor het land heeft gekozen. De Raad spoort het land aan zich nog beter bij dit beleid aan te sluiten. Ook is hij verheugd dat de Republiek Noord-Macedonië actief blijft deelnemen aan EU-missies en operaties in het kader van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid.

ALBANIË

51. De Raad constateert met tevredenheid dat Albanië nog steeds vastbesloten is voortgang te maken met de hervormingsagenda van de EU, die het pad heeft geëffend voor het besluit om in maart 2020 toetredingsonderhandelingen met de EU te openen. De Raad ziet ernaar uit om na goedkeuring van het onderhandelingskader zo spoedig mogelijk de eerste intergouvernementele conferentie met Albanië te houden.
52. De Raad neemt er nota van dat de parlementsverkiezingen van april 2021 over het algemeen goed waren georganiseerd en herinnert eraan dat deze verkiezingen zijn gehouden op basis van het nieuwe electorale kader na een brede hervorming in overeenstemming met de aanbevelingen het ODIHR van de OVSE. De Raad moedigt tevens de verdere uitvoering aan van de resterende aanbevelingen van het ODIHR van de OVSE. De Raad onderstreept dat een inclusieve en constructieve politieke dialoog in het land van cruciaal belang blijft, en is in dit verband ingenomen met de terugkeer van de oppositie naar het parlement.

De Raad is ingenomen met de goede vooruitgang die Albanië heeft geboekt op het gebied van de **rechtsstaat**, met name door een alomvattende justitiële hervorming, waarmee gestaag vooruitgang is geboekt, en door de intensivering van de strijd tegen corruptie en georganiseerde criminaliteit. De nieuwe gespecialiseerde structuren tegen georganiseerde criminaliteit en corruptie hebben al positieve resultaten opgeleverd. De inspanningen voor het opbouwen van een solide staat van dienst moeten worden voortgezet, ook wat betreft corruptie op hoog niveau en georganiseerde criminaliteit, door proactieve onderzoeken en definitieve vonnissen, en door verder uitvoering te geven aan het actieplan om gevolg te geven aan de aanbevelingen van de Financiële-actiegroep. De goede samenwerking met de bevoegde autoriteiten van de lidstaten moet eveneens worden voortgezet.

De Raad is ermee ingenomen dat de doorlichting gestaag is gevorderd en tastbare resultaten heeft opgeleverd, en moedigt de Albanese autoriteiten aan alles in het werk te blijven stellen om het proces met succes af te ronden. De Raad verheugt zich erover dat het Hooggerechtshof zijn werkzaamheden heeft hervat nadat het zijn vereiste quorum heeft bereikt om vooruitgang te boeken bij het berechten van rechtszaken. Intussen moeten verdere benoemingen plaatsvinden om alle resterende vacatures te vervullen. De Raad is tevens ingenomen met het feit dat het Grondwettelijk Hof dankzij een aantal bijkomende benoemingen opnieuw volledig functioneel is.

Wat de grondrechten betreft, neemt de Raad met voldoening nota van de lopende inspanningen met het oog op een alomvattende hervorming van de landsector en de consolidering van de eigendomsrechten, en roept hij de autoriteiten op deze inspanningen op transparante wijze voort te zetten door overleg te plegen met alle relevante belanghebbenden, onder meer door gevallen van vervalsing van documenten aan te pakken en snel vorderingen te maken met het registratie- en compensatieproces. De Raad verwelkomt de aanneming van de wet op de volkstelling en ziet uit naar de soepele en transparante werking ervan, in overeenstemming met de internationale normen. De Raad is tevens ingenomen met de aanneming van de afgeleide wetgeving in verband met de kaderwet van 2017 inzake de bescherming van nationale minderheden, en dringt er bij Albanië op aan de resterende verordeningen snel aan te nemen en uit te voeren in overeenstemming met de Europese normen en daarbij alle relevante belanghebbenden te betrekken.

Voorts roept de Raad Albanië op zich nieuwe inspanningen te getroosten om tastbare vooruitgang te boeken wat betreft de vrijheid van meningsuiting en de veiligheid van journalisten. De Raad herhaalt hoe belangrijk het is ervoor te zorgen dat – mocht het parlement de wet verder in behandeling nemen – wijzigingen in de mediawet in overeenstemming zijn met de aanbevelingen van de Commissie van Venetië en met de internationale normen. De Raad is ook ingenomen met de tastbare vooruitgang die is geboekt met de hervorming van het openbaar bestuur, en moedigt Albanië aan zijn inspanningen op dit gebied vastberaden voort te zetten. De coördinatie binnen het **openbaar bestuur** moet worden verbeterd, met name met het oog op de integratie van de beleidsplannings- en begrotingsprocessen en met betrekking tot aangelegenheden op het gebied van EU-integratie. De oprichting van nieuwe agentschappen moet een inclusieve stap vooruit zijn met betrokkenheid van maatschappelijke organisaties en moet bevorderlijk zijn voor controlemechanismen en efficiëntie.

53. Wat **migratie** betreft, is Albanië het eerste land op de Westelijke Balkan waar de status-overeenkomst inzake de Europese Grens- en kustwacht in werking is getreden. De allereerste gezamenlijke operatie met Frontex buiten de EU is succesvol gebleken. Het totale aantal ongegronde asielaanvragen van Albanese onderdanen in de EU is aanzienlijk gedaald, maar moet van nabij worden gevolgd en vereist ononderbroken en volgehouden inspanningen van de Albanese autoriteiten.
54. Wat de **economische hervormingen** betreft, neemt de Raad er nota van dat vóór de aardbeving van november 2019 en de externe schok in 2020 als gevolg van de COVID-19-pandemie de werkloosheid tot een recorddieptepunt bleef dalen, de uitvoer steeg en de schuld-bbp-ratio bleef dalen, zij het dat deze op een hoog niveau blijft. De Raad spoort Albanië aan de beleidsrichtsnoeren in de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog volledig uit te voeren door de schuld-bbp-ratio geleidelijk te verlagen, de budgettaire governance en transparantie te verbeteren en doeltreffende en goed gecoördineerde structurele hervormingen door te voeren.
55. Het verheugt de Raad dat Albanië zich constructief blijft inzetten voor **regionale samenwerking**. De Raad is er ook mee ingenomen dat Albanië de dialoog met het oog op **goede nabuurschapsbetrekkingen**, die van essentieel belang blijven, heeft voortgezet.
56. De Raad is vol lof erover dat Albanië blijft samenwerken in het kader van, en zich volledig blijft aansluiten bij, het **gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU** en dat deze staat van dienst in de loop der tijd consistent is geweest. Hij is ook verheugd dat Albanië actief blijft deelnemen aan EU-missies en -operaties in het kader van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid.

BOSNIË EN HERZEGOVINA

57. De Raad betreurt ten eerste de aanhoudende politieke crisis in het land waardoor er in 2021 geen vooruitgang werd geboekt op het vlak van hervormingen, en veroordeelt de blokkade van de staatsinstellingen. De Raad dringt er bij alle politieke leiders op aan zich te onthouden van provocerende en verdeeldheid zaaiende retoriek en acties, zoals het in twijfel trekken van de soevereiniteit, de eenheid en de territoriale integriteit van het land.

Retoriek en initiatieven om hervormingen terug te draaien en zich terug te trekken uit de staatsinstellingen zijn onaanvaardbaar en brengen de aanpassing van het land aan het EU-acquis en het politiek engagement betreffende de integratie in de EU in gevaar. Alle politieke leiders moeten met voorrang een dialoog aangaan om de impasse te doorbreken.

De Raad neemt nota van de zeer beperkte vooruitgang bij de hervormingen, waarbij hij de stappen erkent die zijn gezet, zoals het houden – voor het eerst sinds 2008 – van lokale verkiezingen in Mostar in december 2020 en van het Parlementair Stabilisatie- en associatiecomité, evenals de aanneming op alle overheidsniveaus van het actieplan voor de hervorming van het openbaar bestuur en van strategieën voor het beheer van de overheidsfinanciën.

58. De Raad dringt er bij alle politieke leiders van Bosnië en Herzegovina op aan zich samen in te zetten voor de uitvoering van de **14 kernprioriteiten** die zijn geformuleerd in het door de Raad in 2019 onderschreven advies van de Commissie over het verzoek van Bosnië en Herzegovina om toetreding tot de EU, en zo in het belang van alle burgers vooruitgang te boeken in de richting van de Europese Unie. De Raad spreekt zijn waardering uit en bevestigt zijn steun voor de inspanningen van de speciale vertegenwoordiger van de EU in dit verband. Alleen door hervormingen door te voeren zal Bosnië en Herzegovina vooruitgang boeken in de richting van de EU.
59. Wat betreft de institutionele mechanismen die door de vredesovereenkomst van Dayton/Parijs werden ingevoerd, moet Bosnië en Herzegovina verdere constitutionele en electorale hervormingen doorvoeren om de gelijkheid en non-discriminatie van alle burgers te verzekeren, onder meer door de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) in de zaak Sejdić-Finci toe te passen. De Raad onderstreept dat er geen enkele wetgevende of politieke stap mag worden ondernomen die de uitvoering van de Sejdić-Finci-uitspraak en daarmee verband houdende arresten van het EHRM zou bemoeilijken of de verdeeldheid nog zou vergroten. De Raad roept nogmaals op tot een inclusief proces van beperkte constitutionele en electorale hervormingen, via een echte dialoog en in overeenstemming met de Europese normen, teneinde alle vormen van ongelijkheid en discriminatie in het verkiezingsproces uit te bannen. De Raad onderstreept dat een aantal arresten van het Constitutioneel Hof nog niet integraal is uitgevoerd. In dit verband roept de Raad de interinstitutionele werkgroep op haar werkzaamheden snel te hervatten en voorstellen voor hervormingen nog voor de stemming over de verbetering van het electorale kader in te dienen.

60. De Raad moedigt Bosnië en Herzegovina voorts aan werk te maken van de hervormingen ter verbetering van het wetgevende en institutionele kader van het land, om te voldoen aan de vereisten van het EU-lidmaatschap.

De Raad verwacht van Bosnië en Herzegovina dat het belangrijke stappen zet bij de **hervorming van het openbaar bestuur** door te zorgen voor een professionele en gedepolitiseerde openbare dienst en een gecoördineerde landelijke aanpak van het beleid.

De Raad wijst erop hoe belangrijk preventie en **bestrijding van corruptie en georganiseerde criminaliteit** zijn, en betreurt dat er geen vooruitgang is geboekt met de kernprioriteiten van het advies, noch met de bevindingen van het deskundigenverslag over rechtsstatelijke kwesties. De Raad onderstreept dat de autoriteiten werk moeten maken van de versterking van de **rechtsstaat**. Daartoe dringt de Raad er bij Bosnië en Herzegovina op aan om met bekwame spoed wijzigingen in de wet inzake de Hoge Raad voor Justitie en Rechtsvervolgung aan te nemen waarbij integriteitsbevorderende maatregelen worden ingevoerd in het gerechtelijk apparaat. De Raad herinnert er tevens aan dat Bosnië en Herzegovina zijn wetgeving inzake openbare aanbestedingen en belangenconflicten dringend moet aanpassen aan de Europese normen.

61. De Raad betreurt het gebrek aan vooruitgang op het gebied van de **vrijheid van meningsuiting** en de veiligheid van journalisten, en verzoekt Bosnië en Herzegovina de inspanningen op het gebied van mensenrechten, gendergelijkheid en non-discriminatie op te voeren.
62. De Raad is ingenomen met de positieve stappen die zijn gezet om het **migratiebeheer** en de coördinatie ervan te verbeteren, en onderstreept dat deze inspanningen moeten worden voortgezet en versterkt. Bosnië en Herzegovina moet alle personen in nood in het hele land voldoende en adequate opvang bieden. De autoriteiten moeten een strategie en een specifieke begroting goedkeuren en zorgen voor een doeltreffende coördinatie, op alle niveaus, van de capaciteiten voor grens- en migratiebeheer, en zij moeten de werking van het asielstelsel veiligstellen, zodat zij migratieproblemen succesvol kunnen aanpakken.

63. Wat de **economische hervormingen** betreft, neemt de Raad er nota van dat het land beperkte vooruitgang heeft geboekt inzake de totstandbrenging van een functionerende markteconomie en inzake zijn capaciteit om de concurrentiedruk en de marktkrachten in de EU het hoofd te bieden. De Raad spoort Bosnië en Herzegovina aan de beleidsrichtsnoeren in de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog volledig uit te voeren door de capaciteit voor analyse, planning en coördinatie met het oog op een sterkere formulering van macro-economisch beleid voor heel het land te verbeteren, en doeltreffende en goed gecoördineerde structurele hervormingen door te voeren die de gevolgen van een versnipperde interne markt zouden verlichten en investeringen zouden bevorderen. De Raad herinnert eraan dat de bepalingen van de stabilisatie- en associatieovereenkomst (SAO) moeten worden nageleefd en dat de SAO-organen geregeld moeten samenkomen.
64. De Raad herhaalt voorts dat hij zonder voorbehoud het EU-perspectief voor Bosnië en Herzegovina als één verenigd en soeverein land toegedaan is. Eraan herinnerend dat 26 jaar geleden de genocide van Srebrenica plaatsvond en de Vredesakkoorden van Dayton/Parijs werden ondertekend, moedigt de Raad alle politieke actoren in Bosnië en Herzegovina aan de in het verleden gewortelde, verdeeldheid zaaiende retoriek achter zich te laten, een einde te maken aan de verheerlijking van veroordeelde oorlogsmisdadigers en actief te ijveren voor verzoening.
65. De Raad moedigt Bosnië en Herzegovina ook aan actief te blijven ijveren voor **regionale samenwerking** en **goede nabuurschapsbetrekkingen**.
66. De Raad betreurt dat de afstemming van het beleid van Bosnië en Herzegovina op het **gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU** sterk is afgenomen en dringt er bij het land op aan deze negatieve trend met voorrang om te buigen. Wel is hij verheugd dat Bosnië en Herzegovina actief blijft deelnemen aan EU-missies en -operaties in het kader van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid. De Raad is tevens ingenomen met de verlenging van het mandaat van operatie EUFOR Althea, die de autoriteiten in Bosnië en Herzegovina blijft steunen bij het handhaven van een veilige omgeving voor alle burgers. De Raad spreekt zijn steun uit voor de rol en het mandaat van de hoge vertegenwoordiger en zijn bureau bij de uitvoering van de 5+2-agenda.

KOSOVO

67. Het verheugt de Raad dat de nieuwe regering, die in maart 2021 is verkozen, heeft bevestigd dat Kosovo vasthoudt aan zijn strategisch engagement voor toenadering tot Europa en de desbetreffende hervormingen. De Raad wijst nogmaals op het belang van de verdere uitvoering van de **stabilisatie- en associatieovereenkomst (SAO)** tussen de EU en Kosovo en is ingenomen met de start van de tweede fase van de **Europese hervormingsagenda**. De Raad roept op tot de uitvoering ervan en onderstreept dat Kosovo de hervormingsprocessen dringend moet versnellen, in overeenstemming met de Europese normen en met het oog op resultaten ten voordele van de burgers van Kosovo, gezien de beperkte vooruitgang die tot dusver is geboekt.
68. De Raad is ingenomen met het feit dat de vervroegde parlements**verkiezingen** van 14 februari 2021 en de lokale verkiezingen van 17 oktober en 14 november goed werden georganiseerd en transparant waren. Ze waren ook open, behalve in de Servische gebieden in Kosovo. De Raad verwacht ook dat terugkerende tekortkomingen in het verkiezingsproces worden aangepakt en dat de daarmee verband houdende aanbevelingen van de EU-verkiezingswaarnemingsmissie sneller worden uitgevoerd.
69. De Raad is ingenomen met de stappen die de regering heeft ondernomen om een hervormingsagenda voor corruptiebestrijding voor te stellen. De Raad roept Kosovo op zijn inspanningen ter verbetering van de **rechtsstaat** op te voeren, de strijd tegen corruptie en georganiseerde criminaliteit verder te intensiveren, en de hervorming van de overheidsdiensten voort te zetten, voortbouwend op de resultaten die Kosovo tot dusver heeft geboekt en in overeenstemming met de Europese en internationale normen. De Raad roept de autoriteiten op werk te maken van de uitvoering van de bestaande wetgeving, een alomvattende aanpak vast te stellen voor hervormingen op het gebied van justitie en corruptiebestrijding, in overeenstemming met de Europese normen, en vooruitgang te blijven boeken op het gebied van de bestrijding van corruptie op hoog niveau en georganiseerde criminaliteit.

70. De Raad onderstreept dat Kosovo zich moet blijven inzetten voor de Speciale Kamers om duidelijk te laten zien dat het gehecht is aan de rechtsstaat en aan beëindiging van de straffeloosheid. Met het bestaande juridisch kader kunnen alle vermeende oorlogsmisdaden terdege worden onderzocht en vervolgd. In dit verband is de Raad ingenomen met het werk van de gespecialiseerde kamers dat geleid heeft tot de eerste processen dit jaar in Den Haag.
71. De Raad is verheugd dat in juni 2021 onderlinge overeenstemming is bereikt over de verlenging van het mandaat van de **EULEX**-missie. De Raad onderstreept dat Kosovo nauw en doeltreffend moet blijven samenwerken met EULEX. Hij verzoekt Kosovo ook de samenwerking met de betrokken internationale actoren voort te zetten.
72. De Raad moedigt Kosovo aan extra inspanningen te leveren om zijn rechtskader inzake grondrechten volledig uit te voeren, in overeenstemming met de Europese normen, en coördinatie en toezicht ter zake te verbeteren. Er moet met name meer worden ingezet op de volledige bescherming van cultureel en religieus erfgoed, op de bescherming van de rechten van personen uit minderheidsgemeenschappen, zoals de Roma en Ashkali, en ontheemden, evenals op gendergelijkheid in de praktijk. De bestaande mensenrechtenmechanismen moeten verder worden versterkt.
73. De Raad roept Kosovo op de effectieve uitvoering van **hervormingen** van het **openbaar bestuur** en van het beheer van de overheidsfinanciën te bevorderen, met name door de aanneming van een nieuwe strategie 2021-2026 voor de hervorming van het openbaar bestuur en van wijzigingen in het overheidsapparaat, met het oog op een meer verantwoordingsplichtig en op de burger gericht openbaar bestuur.
74. Wat **economische hervormingen** betreft, herinnert de Raad aan reeds lang bestaande structurele problemen, zoals het gebrek aan economische diversificatie, de afhankelijkheid van externe financiële stromen, een wijdverbreide informele economie en lage activiteits- en werkgelegenheidsniveaus. De Raad is ingenomen met de toezegging van de regering om deze uitdagingen aan te pakken en moedigt Kosovo aan de beleidsrichtsnoeren in de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog volledig uit te voeren door de budgettaire governance te verbeteren en doeltreffende en goed gecoördineerde structurele hervormingen door te voeren.

75. Wat de door de EU gefaciliteerde **dialogo** betreft, verheugt het de Raad dat de dialoog in juni 2021 is voortgezet, en prijst hij de hoge vertegenwoordiger en de SVEU voor de dialoog tussen Belgrado en Pristina en andere regionale kwesties in verband met de Westelijke Balkan, voor hun inzet voor de door de EU gefaciliteerde dialoog. De Raad verwacht van Kosovo dat het zich te goeder trouw en in een geest van compromisbereidheid inzet om in het kader van de door de EU gefaciliteerde dialoog tot een alomvattende, juridisch bindende overeenkomst met Servië te komen die strookt met het internationaal recht en het EU-acquis. Deze overeenkomst zou een oplossing moeten bieden voor alle onopgeloste vraagstukken en moeten bijdragen aan de regionale stabiliteit. Dit is van cruciaal belang want dan kunnen Kosovo en Servië vorderingen maken op hun Europees traject. De Raad spreekt nogmaals zijn hoge verwachting uit dat alle in het verleden gesloten overeenkomsten worden nageleefd en onverwijld uitgevoerd. Beide partijen moeten ook afzien van acties die de stabiliteit ondermijnen en retoriek die niet bevorderlijk is voor de dialoog.
76. De Raad memoreert dat voortgang in de normalisering van de betrekkingen met Servië een essentieel onderdeel van de SAO vormt en de ontplooiing van de betrekkingen en de samenwerking tussen de EU en Kosovo schraagt.
77. De Raad herinnert aan het belang van regionale samenwerking en goede nabuurschapsbetrekkingen en moedigt Kosovo aan actief en op constructieve wijze deel te nemen aan **regionale samenwerkingsactiviteiten**.
78. De Raad erkent het belang van **visumliberalisering** voor de burgers van Kosovo. De Commissie heeft in mei 2016 een formeel voorstel ingediend om Kosovo over te hevelen naar de Schengenlijst van visumvrije landen, en in juli 2018 een verslag over het halen van de resterende benchmarks gepresenteerd. Het voorstel van de Commissie, dat door het Europees Parlement in maart 2019 in eerste lezing is gesteund, is nog in behandeling bij de Raad.
-